
KÖROĞLU SIRRI...
KİMMİŞ O
KAHRAMAN ?.. SIRRI
AÇIKLIYORUM
18+

Mirza hacıyev

KÖROĞLU SIRRI...
KİMMİŞ O KAHRAMAN ?..
SIRRI AÇIKLIYORUM

«Автор»
2026

hacıyev M.

KÖROĞLU SIRRI... KİMMİŞ O KAHRAMAN ?.. SIRRI AÇIKLIYORUM / M. hacıyev — «Автор», 2026

Eserde tarihte ilk defa olarak Köroğlunun hangi kahraman olduğu dakiklikle bildirilmiştir. Muhtelif türk halklarının bu kahraman hakkındaki efsanelerinin nereden, ne zaman kaynaklandığı gösterilmiştir.

© hacıyev M., 2026
© Автор, 2026

Mirza hacıyev
KÖROĞLU SIRRI... KİMMİŞ O KAHRAMAN ?.. SIRRI AÇIKLIYORUM

KÖROĞLU SIRRI... KİMMİŞ O KAHRAMAN ?.. SIRRI AÇIKLIYORUM

Heeeey, türk oğulları !

Sevimli kahramanımız Köroğlu hakkında Yüce Tanrının lütfüyle bana açılmış sır kalbimi deşiyor. Yakın gelin. Beni dinleyin.

Köroglu real şahsiyettir. Ama şimdiyece kabül edildiğine rağmen kesinlikle Boludan değildir. Bu yazımda düşüncelerimi sizlerle bölüşerek bunu sübut etmeğe calışacagım. Bu tamamen yeni fikir olduğu için yazıyı okuduktan sonra, eminim ki, taaccüp içinde kalacaksınız. İnanılmaz bir şeyin hakikat gibi kabüllenmesi zamanın işidir ama, fakt faktlığında kalıyor ve onun zamanın mühakemesine ihtiyacı yoktur.

Bu yazıyı yazarak Köroğlu araştırmaçıları sırasına katılmakta bir tek maksatım var: tatlı canını ömrü boyunca tehlükelere atarak kolu gücüne ölmezlik kazanmış kahramanın hakkını ,nihayet, kendisine vermek. Bunun için sizlerden küçücük bir zahmet umuyorum; yazının sonuna kadar sabırlı olmak. Çünki benimle birlikte koç Köroğlu için asırların ötesine uzun bir seyahate çıkmak gerekiyor.

Sevdiğimiz hikmetli bir ifade var: tatlı yalandansa acı hakikat iyidir. Aristotele demişler, Platon senin sevimli öğretmenindir, neden onun dediklərine karşı geliyorsun? Demiş ki, Platon bana sevimlidir ama, hakikat ondan da sevimlidir. Demişler hakikat nedir? Demiş ki, hakikat benim dediklerimdir.

Bak, Köroğlu konusunda hakikat da benim dediklerimdir. O hakikate sahiplenmek için ileri, aziz türk oğllarım. Ben size o hakikatı göstereceğim.

Ama o hakikat tatlı mı, acı mı, diyemem. Siz bilirsiniz. Benim görevim bana açılmış hakikatı sizlere bildirrmektir. O kadar.

Türk halklarının hemen - hemen hepsinin şifahi edebiyyatında mevcut olan Köroğlu... Tunadan Balkanlara, Sibiryadan Suriyeye kadar çok geniş bir arazide yaygın acaip güzel bir kahramanlık destanı... Araştırmalardan belli olan budur ki, güya zulüm altında ezilmiş halklar zalimlere karşı mübarize eden öyle bir yenilmez kahraman hakkında hayaller kurmuşlar ki, sonunda ozanlar bu hayallerden böyle bir mühteşem destan dizip koşmuşlar. Öyleyse Orta Asyadan Azerbaycana, Türkiyeye kadar büyük bir araziye sepelenmış Köroğlu kaleleri nereden zühur etmiştir? Real kalelerde hayali kahraman?! Kim nerede Köroğlu adına layik azametli bir kale görmüşse oraya kendi sevimli kahramanını yerleştirmiş ve halk da bunu kabüllenmiş mi? Halkın hafızası muhkem olduğu kadar da saf oluyor: yalanı sevmez, aslı olmayan ehvalatı real adıyla elekten geçirmez. Nahçıvandakı Elince kalesine Teymurleng kalesi demek mümkün mü?? Ve ya Babekin ikametgahı Şirvanşahlar sarayı idi, derlerse kim inanır? Babek halkın hafızasında Bezz kalesinin sahibi gibi kalmıştır; o kalede yirmi yıldan artık bir müddette yaşayarak araplara karşı savaşsa bile halkın bu günecen de sevimli kahramanı olmasına rağmen hiç kimse o kaleye Babek kalesi demiyor. Çünki kalenin adı Babeke kadar Bezz kalesi olmuştur ve halk da hafızasında o adı yaşatmıştır. Şirvanşahlar sarayının ise kendi sahipleri olmuştur. O sarayı Baküde ilk Şirvanşahlar inşa ettirmişler diye sonralar Bakü hanının şerefine bazıları ona Han sarayı demiş olsa bile bu gün de resmen Şirvanşahlar sarayı adlanmaktadır.

Eğer Köroğlu kalesi bir tane olmuş olsaydı kabüllenerdik ki, o kaleyi o inşa etmiştir. Ama tüm türk coğrafyasına sepelenmiştir bu kaleler. Neden bu kadar çoktur? Adam bir tek Çamlıbelde yaşamıştır diyoruz, o halde diger yüzlerce kalelerde hankı Köroğlu yaşamıştır ? Ömrü boyunca savaşlarda olan ve önünde duracak hiç bir düşmanın olmadığı bir kahramanın bunca kaleler inşa

etmesine ihtiyacı ve zamanı olabilir miydi? Köroğlunun reallığı şüphesine yol açan bu sırr nedir? Her bir türk halkı katiyyetle onu kendi kahramanı hisap ediyor ama, herkes gibi birce ömür yaşamış bir adam hankı mücizeyle onlarca halkın evladı ola bilmiştir?

Bak buradaca bir soru ortaya çıkıyor; biz neden böyle hisap ediyoruz ki, o, genclik yıllarından ta ihtiyar çağlarına kadar, yani demek neredeyse otuz-kırk yıl boyunca yalnızca bir kalede yaşamalıymış? Deliler ekin - biçinle, hayvandarlıkla meşğul olmamışlar tabii ki, derslərini verdikleri zulümkarların malından başka hiç kimsenin var - devletini elinden almıyorlardı, kervan basmıyorlardı, o zaman yemek - içmeklerini nereden buluyorlardı? 7777 adam on yıllar boyunca neyle karınlarını doyuruyormuş? Eğer zalim beyleri, hanları öldürdükten sonra onların yerinde kendi adamlarını tayin etmiş olsalardı, anlardık ki, o mahaldan, o vilayetten gelen vergilerle yaşıyorlar; ama Köroğlu zulümkarlarla savaşdıktan sonra delileriyle birlikte Çamlıbele dönüyor, yeyib - içib hoş geçiyorlardı, vessalam. Yani onun devlet kurmak fikri olmamıştı. Hatta uzak seferlere gittiğinde bile oralarda heç bir adamını tayin etmeden sonunda yine Çamlıbele dönüyordü, çünki onun hiç bir devletçilik ideyası yoktu. O halde onun ve delilerinin bir numaralı problemi yemek problemi olmalıydı, bu problemi çözmeden aynı kalede on yıllarca yaşamak zor bir iş olardı. Ona göre de soru çıkıyor: uzak seferlere gittiklerinde tekrar Çamlıbele dönmenin manası var mıydı? Oralarda hiç mi kale bulunmuyormuş? Yeni - yeni kalelerde yaşamakla o hem yeni zalimler avına çıkmış olacak, hem de onların hazinelerini eline geçirmekle delilerinin yemek problemini halletmiş olacaktı. Kahramanların da karnı oluyor, çünki karınsız insan olmuyor. Bir de, maksatı yalnız zalimlerin dersini vermek olan Köroğlu anlamaya bilmezdi ki, bir kalenin yan - yöresindeki beyleri, hanları yerlerinde oturtduktan sonra onlar onun korkusundan hiç zaman başlarını kaldıramazdı, o halde neden aynı kalede yaşamağa devam etmeliydi?

Köroğlu hayali bir obraz gibi kabül edilirse onda onun da, delilerinin de yemek problemini nezere almamak mümkühdür, yani önemli olan onun mübarizesidir, hayallerde Kıratın sırtında kanatlar bile olabilir, sonradan yok olsa bile. Ama eğer biz onun bir real şahsiyyet gibi izine düşmek istiyorsak onda itiraf etmeliğiz ki, devlet kurmak fikrinden cok - cok uzak olan Köroğlu için 7777 iğidi onyıllar boyunca aynı kalede oturmakla doyurmak cok müşkül mesele olmalıydı. Demek en basit mantık bunu diyor ki, sevimli kahraman kaleden kaleye, vilayetten vilayete geçmeliydi, bir yerde uzun müddete durmak erzak yüzünden mahva beraber olardı. Yeni kalelerin sahipleri, tabii ki, buna karşı çıkacaktı ve mağlüp olacaklardı, böylece de, o yeni yerlerdeki sade halk da öncekiler gibi onu bir kurtarıcı gibi sevecekti. Şimdi tasavvür ediniz ki, büyük bir atlı deste bu kaleden o kaleye, bu şehirden o şehire tufan gibi geçip gidiyor, önünde hiç bir düşman ordusu duramıyor , Köroğlu adı geldiğinde herkes korkudan tir-tir esiyor ama... ama bu deste geçip gittiği şehirlere, kalelere faktiki sahiplendiği halde oralara hiç bir canişinini tayin etmiyor. Niye? Eğer Köroğlunun işi adaleti berpa etmektirse, zulmü aradan kaldırmaktırsa elinde çok büyük imkanlar olduğu halde kendisi adaletli cemiyyet kurmalı deyil miydi? Tabii ki, diyebilirler o, bir halk isyançısıydı, devlet adamı değildi. Ama yani Babek halk isyançısı gibi meydana atılmamış mıydı? Arap işğalçılarını kovduğu topraklarda kendi adamlarını canişin tayin ederek hürremıler devletini kurmamış mıydı? Ve ya Teymurleng idam olunacağını öğrenince gece beş-on arkadaşıyla dağlara kaçmakla isyana başlamamış mıydı? Moğallardan adım - adım aldığı topraklara, kalelere kendi adamlarını tayin ederek devlet kurmamış mıydı? Razin de halk isyançısı idi ama, çar ordusundan azat ettiği topraklara kendi atamanlarını tayin etmiyor muydu? Bu bütün zamanların yazılmamış kanunudur: düşmanı mağlüp ettiysen hazinesine de, topraklarına da sahip olmalısın, aksi halde savaşın anlamı olmuyor. Eğer Köroğlu isyanı çok kısa bir müddette parlayarak sönen bir halk direnişi olsaydı, o zaman belki de devlet kurmağa zamanı olmamış adamın diye bahanesini bulacaktık. Ama o, genclik yıllarından ihtiyar çağlarına kadar büyük bir mücadeleye rehberlik etmiş tecrübeli serkerde idi. Akıllı, müdrik, tedbirli bir serkerde. O halde tam hakkımız var sormağa: niye hiç bir yerde kendi canişinini tayin etmemiştir? Sadece istememiş mi? Akıl alamıyor! İzin veriniz şüpheleneğim: burada neyse doğru değil. Tasavvür ediniz ki, bir

güreşçi her yarışta rakiplerini mağlüp ediyor ama, zaferi tatmadan, madalya - falan almadan hemen kaçarak ortalıktan kayboluyor. O güreşçi hakkında ne düşünürdünüz?

O zaman akıla bu geliyor ki, Köroğlunun devlet kurmaktan da vacip neyse başka bir maksatı olmuştur. Bu maksatına yetmesi için de Orta Asyadan Azerbaycana, Anadoluya kadar, ve ya aksi istikamete büyük bir araziyi geçmeliymiş. Büyük bir atlı destesiyle yola çıktığı için de gah bu, gah diğer yerlerde düşman koşunlarıyla vuruşmalıymış.

Acaiptir! Bir halk isyancısının başka ne maksatı ola bilirdi ki? Aradığı bir şey varmış belki? Büyük bir hazine mi arıyormuş?

Bu soruya cevap vermek için önce onun hankı yüzyıllıkta yaşaya bileceği ihtimali üzerinde durmalıyız.

Türkiye türkleri de diğer türk halkları gibi Köroğlu kesinlikle bizimdir diyorlar, onu kendi kahramanları hisap ediyorlar. İnanıyorlar ki, o, on altıncı asırda Anadoluda yaşamışdır. Celaliler isyanının başçılarından birisi olmuştur. Ama Köroğlunu Celali isyanıyla bağlamak onu Orta Asya ve Azerbaycan Köroğlusundan ayırıyor. Çünki bu isyan Osmanlının iç savaş meselesi idi. Osmanlı - Safevi münasebetleri gerginleşerek 1514- cü yılda savaşa sebep olmuş, Safeviler bu savaşta yenildikten sonra Anadoluda yaşayan şiiler kendi sünni Osmanlı padişahlarına karşı mübarizeye başlamışlar. 1519- cu yılda baş vermiş bu isyana Celal adlı birisi başçılık etmiş ama, tezlikle sultan Yavuzun ordu birlikleri isyanı yatırmış, Celalı ise öldürmüşler. Bundan sonra Anadolunun gah bu, gah diğer tarafında baş kaldırmış isyanlara Celalın adıyla celaliler herekatı demişler ve güya Köroğlu da o isyanlardan birisinin başında duranlardan olmuştur. Niye güya diyorum? Çünki Köroğlu on altıncı asırda yaşamış olsaydı tüfeği görünce hayret etmemeliydi, çünki tüfek de, top da ondan enazı 150 yıl öncelerden Osmanlı ordusunda istifade olunuyordu. Birinci Kosovo Savaşında (1389- cu yılda) ve İstanbulun fethinde (1453-cü yılda) Osmanlı ordusu tüfeklerden istifade etmişdi. Hatta bu orduda tüfekçi birlikleri diye savaşta çok önemli rol oynayan ordu birlikleri vardı. Kanuni Sultan Süleyman zamanında, yani celalilerin tüğyan ettikleri zamanlarda tüfek istehsaline diğer silah nevlerinin istehsalinden çok daha ağırlık veriliyordu. Tarihçi Kemal Paşazade sultan Birinci Muratın emrindeki Osmanlı ordusunun 1360- cı yılda Çorluya seferinde kafir ordusuyla çarpıştığı anı böyle tasvir etmiş: Savaş kumaşı satıldı, topü - tüfek çatıldı, atü - adem biribirisine katıldı.

Yalan mı yazmış? Adam top - tüfekten konuşuyor. Köroğludan iki yüz yıl önce.

Diyelim Köroğlunun destesinde tüfek yokmuş. Ama o, yaşadığı memleketin askerinde tüfek adlı silahın olduğundan nice habersiz olabilirdi? O haman o tüfekli askerlerle savaşmıyor muydu? Osmanlı ordusu uzaktan görüünce ki, Köroğlunun destesinde tüfek yok, kendileri de tüfeklerini bırakarak kılıcla mı savaşmışlar onunla? Diyelim Köroğlu hiç bir zaman tüfek adlı bir silah görmemişdi, gözlerini yumarak savaşmışdı ama, bunca meşhur serkerde bu silah hakkında bir kere olsun işitmeli değil miydi? O kadar delileri de mi o silahı görmez, işitmez olmuştu? Ama bir bakınız, ilk defa tüfeği gördüğünde o ne hallere düşüyor: Adamın sırtında yarı ağac, yarı demir acaip bir şey vardı. Köroğlu ne kadar dikkat ettiyse bir şey anlayamadı. Bu onun tanıdığı şeylere benzemiyordu. Çomak mıydı, çomak değildi. Emud muydu, emud değildi. Köroğluyu merak aldı ki, yarabbim, bu ne olan şeydi? Yaklaştı kişiye sordu:

---- Kardeş, sormak ayıp olmasın, bu nedir böyle sırtına almışsın?

Çoban dedi tüfekti. Köroğlu baktı ki, bu sözü hiç şimdiyece işitmemiş, dedi:

---- Kardeş, tüfek nedir?

Çoban baktı ki, bu adam tüfeğin ne olduğunu bilmiyor, dedi:

---- Bu da bir tür silah işte. Bunun bak burasında mermi oluyor. Burasını böyle ettiğinde atılıyor. Mermi içinden çıkarak gidiyor. Adama, hayvana, her neye dokununca o saat öldürüyor.

Köroğlu sordu:

---- Nice yani her neye dokununca?

Adam dedi:

---- Her neye deyse de. Adama, hayvana, kuşa....

Köroğlu onun sözüne inanmadı.Tuttu yakasından ki, o nedir ki adam öldürsün, vur bana görelim nice öldürüyor. Adam dedi:

---- Başına döneyim, çık yolunla git, beni kana salma.

Köroğlu dedi:

---- Olmaz ki olmaz. Ya bu saat atasaksın, ya da ki yalan diyorsun.

Adam dedi, Köroğlu dedi, gördü yok, bu yakasını bırakan değil, dedi:

---- Kardeş, ben seni vuramam, bir halde ki yakamı bırakmıyorsun, bir öküz kurban olsun sana.

Bunu diyerek öküzün birisini nişan aldı. Tüfek açılmakla öküzün yıkılması bir oldu. Köroğlu kaçtı öküzün yanına. Baktı ki öküz , hakikaten de, ölmüş...

On altıncı asırda her hankı bir köylünün sırtından tüfek aşırarak öküzlerini otarması acaip değildir. Acaip odur ki, haman köylü tüfeğin ne olduğunu Çamlıbelin yanındaca Köroğluya anlatıyor. Köroğluya, yani ömrünü kanlı savaşlarda geçirmiş bir serkerdeye. Onun ise bu silah barede tasavvürünün olmaması bir tarafa dursun, mesafeden oksuz, mızraksız her hankı bir varlığın öldürüle bilmesi fikrini bile aklı alamıyor. Öküzün yıkıldığını görse de öldüğünü gözleriyle görmek istiyor. Tamamen sarsılıyor, hayretinden donuyor, sanki kolu - kanatı kırılıyor, pic eyyamı geldi diyor.

On altıncı asır Köroğlusunun tüfek için bunca hayretlenmesi ne derecede mantıklıdır? Adam sanki o öküz sahibiyle görüşüne kadar Amerika hinduları içinde yaşamış, top - tüfek nedir görmemiş, duymamış, birdence gelmiş Anadoluya, tüfek görünce bayılacak hale gelmiş. Allah Allaaah! İhtiyar çağlarına kadar Ashabi - Kehf adamları gibi uykuda olmuş mu o? Nice oluyor ondan yüz yıl önce yoksul ispanlar Hristofor Kolumbun ve Ameriqo Vespuççinin gemilerinde Amerika sahillerine kadar tüfekle gidiyorlar, zavallı hinduları tüfekle kırıyorlar ama, o hadiselerden bir asır sonra Anadoluda savaşan Köroğlu haman o Avrupalıları titreten Osmanlı tebaası olduğu halde tüfek adlı silahın ne olduğunu bilmiyor?

O asır Osmanlının en kudretli çağları değil miydi? Orta Doğuda, Avrupada, Kuzey Afrikada kaleleri top - tüfekle dağıtmıyor muydu? Sultanlar artık halife adı almıştı, devletin sınırları güneyde Arabistana, Mısıra, kuzeyde ise Macaristana, Avusturya sınırlarına kadar uzanıyordu. Uzak seferlerde toplarıyla düşman kalelerini yerle yeksan eden sultanların Osmanlının içindece kılıcla, okla silahlanmış, tüfek ne olduğunu bilmeğen bir destenin sığındığı Çamlıbel adlı bir kaleyi on yıllar boyunca isyan merkezi gibi bırakması hiç ama hiç inandırıcı gelmiyor. Ola bilsin ki, isyan başçılarından birisi diğerlerinden mertliğiyle daha çok ün kazanmış ama, destan yaratıcıları o asırda kudretli sultanlara karşı durabilmek gibi ağır bir işin üstesinden yalnız asıl Köroğlunun gelebileceğini düşünerek haman kahramanı, sadəcə, köroğlulaştırmışlar.

Bu da var ki, eğer Köroğlu, mayasında şii - sünni davası olan celali isyanıyla bağlıdırsa niye bu dini ruh destanda izini bırakmamıştır? Destanda buna azacık bile bir eyham yoktur: Köroğlu her bir dini savaştan uzaktır. Bu yüzden Çamlıbelden azan sesi işitilmiyor. Bir sözle, Köroğlu celali değildir. O, kesinlikle on altıncı asırda yaşaya bilmezdi. İnat yüzünden bunu kabüllenmeyenlere bir tek fakt daha diyeyim. Şeyh İmadeddin Nesiminin Etmegil qezelinde bir beyt var. Diyor Qemzeden Misri kılıç verib esrük türke ki, Kanbahasız nice kan etmek dilersin, etmegil. Nesimi 1417- de idam edilmiştir. Ama Misri kılıçtan konuşuyor. Yani Boludan olduğu kabül edilen Köroğludan nerdeyse 150 yıldan da çok önceler. Diye bilirler o kılıç başkalarında da olabilirdi. Öyle mi? O halde Köroğludan başka bir tekini gösterin ki, Misri kılıcı olmuş olsun. Misri kılıç bir tek Köroğlunundur. Başka hiçbir kimsede yoktur. Bu beytten bu da belli oluyor ki, Nesimiden çok öncelerden meşhur imiş Köroğlu, çünki Nesimi gibi bir şair Misri kılıç dediğinde biliyordu ki, halk demeyecek o ne kılıçtır öyle? Yani Misri kılıç derken hemen Köroğlu akıllara gelecek.

Demek, sultan Birinci Muratın da ordusunda tüfekçi birlikleri varmış, o zaman Köroğlu on dördüncü asrın da adamı olmuyor. Tabii ki, Azerbaycan, Orta Asya Osmanlının terkibinde değildi ama, o sultanla aynı zamanda Orta Asyada ondan da büyük Teymurleng harp meydanına atılmıştı. Büyük moğal hakanı Toktamışın 250000 - lik ordusunu iki defa mağlüp eden bu hükümdarın ordusunda da topçu ve tüfekçi birlikleri var idi. Yani kesinlikle demek mümkün ki, Köroğlunun

yaşadığı ihtimal edilen bütün arazilerde --- Orta Asyada, Azerbaycanda, Anadoluda, İranda insanlar tüfeğin ne olduğunu enazı 1360- lı yıllardan biliyorlardı.

Köroğlu tüfeği ihtiyar çağlarında görmüşdü, ona göre de böyle tahmin etmek mümkün mü ki, onun ihtiyar çağları haman bu 1300- lü yıllara tesadüf etmiştir?

Hayır. Çünki destandan anlaşılan odur ki, tüfek bir silah nevi gibi tam yenice icat olunmuştur. Demek, önce hükümdarlar onun kılıçla, okla mükayesede ne kadar gerekli olduğunu anlamalıydılar, yani onun icat olunmasıyla orduların onunla silahlandırılması arasında, tabii ki, belli bir zaman geçmeliymiş.

Ama ne kadar? Otuz yıl mı? Elli yıl mı? Yüz yıl mı?

Destanda Köroğlu tüfeği gördükten sonra Nigarla epeyce yol gittikten sonra yettikleri bir şehirde tüfekli askerlere rast geliyorlar. Burada Köroğluyu aramakta bize gerekli olan iki önemli hadise bir hikayede birleştirilmişdir; yeni silahın icatı ve onunla orduların techiz edilmesi. Bununla bile hikayedece bu iki hadise arasında uzun müddet ayrılığı var; bakınız, Köroğluyla Nigar uzun müddet yol gitmeli oluyorlar. Ama ne kadar? Destanın uzun müddeti ozan dilindedir, bizi hakikatten uzaklaştıra bilir. Hakikati bulmak için ise tüfeğin ne zaman icat olunduğunu bilmeliğiz.

Çinliler barutu dokuzuncu asırda icat ettikten sonra od püsküren, yanar maye atan muhtelif silahlar düzeltmişler. Uzak Doğudakı müharebelerde bu silahlardan yüz yıllarca geniş istifade edilmiştir.Ama 1259- cu yılda Çouçunfu (şimdiki Çousian, Anxoy vilayeti) şehrinin silah ustaları yeni silah istehsalına başladılar. Bu silah artık od püskürmüyor, yanar maye atmıyordu. Lülesine doldurulmuş demir parçalarını, küçük taşları ve ya gil kap kırıntılarını büyük süratle uzağa atabilirdi. Yani görüntüsü şimdiki tüfeklere benzemiyorsa da dünyada ilk tüfek idi.

Tabii ki icattan sonra bu silahın müşterileri olmalıydı ki, sipariş alınsın ve bolluca istehsalına başlanılsın. Bize yalnızca ilkin istehsal tarihi lazımdır; tüfek istehsal olunmalıydı ki, sıradan bir köylü de onu ala bilsin, sırtından aşırarak öküzlerini otarsın. Büyük bir ihtimalle ilkin siparişler avçılık için ve ya yaramaz adamlardan korunmak için zengin müşteriler tarafından verilecekti. Silah tacirleri memleketler gezerek bu yeni silahı yakın - uzak yerlere götürmüşler, hükümdarların kendi ordularını bu silahla silahlandırmaları ise çok sonraların işi olmalıydı. Ona göre de icatla kütlevi istehsalın arasından ne kadar zaman geçmesinin bizim aramamız için hiç bir anlamı yoktur.

Demek, 1259-cu yıl...

Köroğlu silah alemindeki bu acaip yeniliğin haberini derhal almalıydı. Doğrudur, bu hadiseden çok önce delilerini Çamlıbelden dağıtarak mübarizesine son vermişdi ihtiyarlamış diye ama, uzun yılların ünlü serkerdesi gibi devrinin ordularının taktiğini, stratejisini, istifade ettikleri ve ya edebilecekleri silahları öğrenmek hevesini de bırakması mümkün müydü? Hayır. Öküz otaran kişiyle tesadüfi görüşü olmazsaydı bile o, istehsalden sonrakı bir kaç yıl içindece tüfek hakkında haberdar olacaktı. Yani onun tüfekle görüşü 1260 - 70- ci yıllar arasında olmalıydı. Bu da, benim fikrimce, Köroğlunun ihtiyarlık yıllarıdır.

Eyvaaah! Bu ki moğal asrıdır! Onda demek ki, Köroğlu uzun yıllar boyunca moğallara karşı mı savaşmıştır?! O zaman bütün Asya ve Doğu Avrupa onların ayakları altında değil miydi?

Ama o asırda moğallara karşı baş kaldırmak mümkün müydü? Hem de belli bir kalede yaşayarak açık - açığına mübarize etmek! Ve onları her defasında da yenmek! O asrın hadiselerinden haberi olanlar kesinlikle hayır diyecekler. Evet, bunu tahmin etmek bile doğru olamaz. O asır hakkında malumatı olmayanlara ise kısaca da olsa anlatmak istiyorum niyesini.

Uzun sürmüş mübarizelerden sonra moğal çöllerindeki dağınık tayfaları yumruk gibi birleştiren Temuçin 1206- cı yılda Cengizhan lakabı götürerek kendisini büyük hakan ilan etti. Gökte gök Tanrı, yerde büyük hakan. Artık yer yüzünde Cengizhandan başka hükümdar olmamalıydı. Bütün diğer halklar ya bunu kabül etmeli, ya da mahv edilmeliydi. Bu meselede hiç bir merhametten söz olamazdı. Sülh istiyorsun, müharebeye hazır ol. Koşunu onluk sistemle kurarak onluklara, yüzlüklere, binliklere ve onbinliklere (tümənlere) bölen Cengizhan o zamanın misli görünmemiş kudretli bir ordusunu yaratmışdı. İlk harbi sefer Çine oldu. Çin topraklarında taş taş üstüne kalmadı. 1215-

ci yılda Pekin alındı ve Kuzey Çin moğal devletine katıldı. 1219- cu yılda büyük hakan yüzünü batıya --- kudretli Harezm imparatorluğuna tuttu. Harezmşahın açık mübarizeden korkarak kaçması yüzünden bütün Orta Asyayı, İranı hükmü altında tutan, o zamanın bu en güclü ve büyük islam devleti kısa bir zamanda Cengizhan atlılarının ayakları altında kaldı, Buhara, Samarkand, Ürgenc gibi büyük, medeni şehirler dağıtıldı. Şahı tutuklamak için gönderilmiş 20000-lik koşun türkmen çöllerini, İranı, Azerbaycanı, Kuzey Kafkasyayı karşısıalınmaz bir sel gibi geçip gitti. İtaet eden şehirlere dokunulmadı, itaet etmeğenleri dağıtarak yaktılar. En sonda rusların 80000-lik koşununu darmadağın ettikten sonra Cengizhanın yanına geri döndüler.

Harezmşah Hazar denizindeki bir adada öldükten sonra yerine oğlu sultan Celaleddin geçmişti. Devleti ve ordusu elden gitmiş bu yenilmez, cesur insan Afqanistan taraflarda 70000-lik koşun toplayarak 40000-lik moğal ordusunu darmadağın ediyor. Cengizhan mağlüpedilmez hisab edilen ordusunun bu ilk mağlubiyyet haberini alınca öfkelenerek kendisi onun üstüne gidiyor. Savaşın kızğın zamanında yenildiğini anlayan Celaleddin kendisini sıldırım kayanın başından at belindece Sind deryasının köpüklü sularına atıyor. Bu adam moğalllara karşı açıkca vuruşmuş ilk ve son kahraman idi. Cengizhan oğulları ve serkerdeleriyle kayanın kenarına yaklaşıyor. O hündürlükten kendisini sulara atmış birisinin sağ kalması mücize olardı. Ama az sonra köpüklü sulardan önce at, sonra da Celaleddinin başı görünüyor. At yüzerek kuyruğundan tutmuş sultanı öbür sahile çıkarıyor. Celaleddin ayağını toprağa basar - basmaz dönerek kayanın başında duranlara bakıyor ve parmağını silkeleyerek Cengizhana küfr ediyor. Bunu gören komutanlardann birisi onu okla vurmak istiyor ama, hayretten parmağı dudaklarında kalan hakan hemen elini kaldırarak katiyyetle: Dur! Olmaz! --- diyor,--- Ben onu savaş meydanında tutuklayın, demiştim. Ora savaş meydanı değil. Her zaman serkerdelerine savaşlarda şahsi kahramanlık nümunesi gösteren hakan onlarda düşmanın mertiyle başka tür tavranmak ruhunu da terbiye ediyordu, Kahraman düşman ihtirama layiktir, diyordu. Şimdi de mertlik ediyor ve atına binerek ağacların arasında kaybolan Celaleddini oğullarına göstererek diyor: Bakın, mert oğlu mert böyle oluyor! .

Evet, Celaleddin asıl kahraman idi: o, Ben bu dünyaya harp adamı gibi gelmişim, savaş meydanında da ölmeliğim diyen kahramanlar aşiqi Cengizhanın kendisini hayrete getire bilmişdi. Cengizhan onun kahramanlığı hakkında işitmişti ama, bu savaş zamanı onu gözleriyle görerek şücaatine, mertliğine hayran olmuşdu. Hakan Türküstan halkının Harezmşahın fars kızından olan oğullarını değil, türkmen kızından olduğu için yalnızca bu oğlunu çok sevdiğini biliyordu. Celaleddin hem de sadeliğiyle öbür şehzadelere benzemiyordu; her zaman halkın içindeydi, çöllerde olduğunda önüne çıkan her hankı fakir köylünün çadırına Tanrı misafiri gibi girmekten, onunla tuz-ekmek yemekten şah oğluyum diye çekinmezdi. Fakir - fükara da yüreklerinde yığılıp kalmış dertlerini bir kardeş gibi ona söylerlerdi, biliyorlardı ki, Celaleddinden onlara hiç bir kötülük gelmez. Moğalları ilk mağlübiyyete uğrattıkdan sonra Celaleddin kendisi mektup yazarak Cengizhanı savaşa çağırmıştı. Görüş yerini ve zamanını tayin et, görüşelim, demişti. Cengizhan büyük bir orduyla onun üstüne gittiğinde haber gelmişti ki, sultanın askerlerinin yarıdan çoğu kanimet üstünde razılığa gelmeyerek onu terketmişler, otuz bin kadar askeri kalmış olar. Onda büyük hakan kendisiyle o kadar asker götürerek kalanlarını pusuda bırakıyor. Böylece savaş meydanında her iki tarafta aynı sayıda asker oluyor. Sanki hakan demek istiyordu ki, mert gibi çağırdın, mert gibi geldim. Tabii ki, savaşa başlayana kadar onun sultanı ne olur olsun mahv etmek fikri varıydı, mektupu alınca kazabından öyle alel - acele yol almıştı ki, yolda koşun yalnız kısa müddete atları dinlendirmek için duruyordu, bazen hiç yemek hazırlamağa da zaman olmuyordu. Ama savaş zamanı sultanın nice korku bilmeden vuruşduğunu görünce fikrini değişiyor; yaralı aslan gibi kendisini koşunun gah sağına, gah soluna, gah merkezine vuran genc, kametli, çok yakışıklı pehlevan Celaleddin sultandan çok asıl çöl bahadırına benziyordu. Böyle şücaat beklemeğen Cengizhan savaşın kızğın yerinde serkerdelerine emrediyor: Sultanı okla, kılıçla yaralamayın!. Bu, onu diri tutuklayın, demek idi. Hele tayfalararası mübarizeler devrinden cok kahramanları iğitliklerine bağışlayarak onlara kendi ordusunda yüksek görevler vermişti. Diri tutuklamak için mühasereye almak lazım idi, askerlerin sayısı ise beraber

idi, ona göre de Cengizhan aniden geri dönmek emri veriyor ve ilk olarak kendisi atının başını geri çeviriyor, moğallar da hemen onun ardınca gidiyorlar. Bunu savaş meydanından korkarak kaçmak hisap eden Celaleddin kısa taraddütten sonra onları takip etmeğe başlıyor. Bir hayli kovhakovdan sonra öyle bir düzengaha yetiyorlar ki, bir taraf ormanlık, öbür taraf sıldırım kayalıklar. Zaferin kokusunu almış sultan herkesden ileride gidiyordu; atın uzun ince ayakları sanki yere dokunmuyordu, atın boynuna yatmış sultan sanki kızılkuş gibi av ardınca şığıyordu. Birce kendisini hakana yetire bilse! Ailesini dağıtmış, ucsuz - bucaksız ölkesini viran koymuş o adama birce kendisini yetirse! Birden yan tarafdan, ormanlıktan khu, khu, moğallar! diye bağırtı sesleri yeri - göğü titretiyor. Ardınca da kara bulut gibi sayısız - hisapsız atlılar siyirmekılıç direk sultanın koşunu tarafa istikamet götürüyorlar. Bunlar Cengizhanın pusuda koyduğu tümenleriydi, biribirisinin ardınca ormanlıktan çıkarak kendilerini sultanın koşununun böyrüne ve arkasına vuruyorlar. Bu zaman Cengizhan kendisi de askerlerini geri döndürerek sultan koşununun ön hissesini tutuyor. Moğallar aypara şeklinde vuruşa - vuruşa Celaleddini kayanın kenarına sıkıştırıyorlar. Artık kaçmağa yer yoktu; ya esir düşmek, ya da son nefese kadar vuruşmak. Arkada derin uçurum vardı, aşağılarda Sind deryasının bulanık köpüklü suları kararıyordu. Mühasire alanı gittikce küçülmekte, askerlerin sırası seyrelmekteydi, vaziyyetin çıkılmazlığını gören sultan birden atın başını uçuruma taraf çeviriyor. Ata bir kamçı vuruyor. Ama at harekete gelmiyor, cilovu gemiriyor. Sultan heyecanla arkasına boylanıyor, ata tekrar - tekrar kamçı vuruyor. At bir - iki adım ilerleyerek uçurumun tam kenarında duruyor, kişneyerek şahe kalkıyor, korkudan geri çekiliyor. Sultan onu zorluka sakinleştiriyor, ne yapacağını bilmiyor, atsız uçuruma atılırsa derin sularda boğula bilir. Ama düşünmeğe zaman yoktur, moğallar çok yaklaşmışlar, acele etmek lazımdır. Kamçıdan bir şey çıkmayacağını gören sultan son çareye el atıyor; atın boynunu, yalını tumarlıyor, öptükce öpüyor, kulağına neyse diyor, sonra atın boynunu kucaklayarak böyrüne yüngülce bir şapalaq vuruyor. At sanki bunu bekliyormuş, sahibinin bu hoş reftarından cuşe gelerek arka ayakları üstüne kalkıyor ve kemanından çıkmış ok gibi yerinden götürülerek üstündeki sahibiyle birlikte kayanın kenarından boşluğa atılıyor.

Her savaşta olduğu gibi şimdi de Cengizhan her şeyi dakik dizip kurmuştu. Ama bir tek bundan başka. O hündürlükten atla birlikte deryaya atılmak kimin aklına gelebilirdi?! Sayısız müharebelerde çok acaiplikler görmüş büyük hakan böyle bir mücizeyi ilk defa görmüş olacaktı ki, hayretinden ağzı açık, parmakları da dudaklarında kalmıştı.

Şahsen benim hayalimde bu meğrur, mert türkmen bu misilsiz harekettiyle ---- hündür kayalıktan at belinde uçuruma atılışıyla mühürlenerek kalmıştır.

Ama hayır, hayır, Köroğlu bu değildir. Çünki her şeyden başka ona göre ki, o, çoban oğlu değil, sultan oğlu sultan idi, babasının da gözleri kör değildi. O hadiseden sonra Tebrize gelerek İldegezler devletine son vermiş, Azerbaycan tahtına oturmuş, 1231- ci yıla kadar Azərbaycanın ve İranın hükümdarı olmuşdu. Moğalların ikinci hücumu zamanı kaçarak Anadolu taraflarda bir köylünün evinde misafir olmuş, köylü de çok pahalı paltarına göre gece yatdığı yerdece onu öldürmüşdü. Demek, Köroglu o ola bilmez.

Devam edelim. Sonra Cengizhan moğal çöllerine dönüyor, azacık dinlendikten sonra kuzey - batı Çindeki Tanqut padişahlığına karşı hücuma başlıyor. O zamana kadar artık bütün düşmanlarını mağlüp etmiş büyük hakan sanki yeni bir düşman arayışındaydı. Evet, bütün düşmanlarından kisasını almıştı. Çocuk yaşlarında babasını zehirleğen tayfadan, genc yaşlarında onu esir ederek boynunda boyundurukla bir kaç yıl köle eden tayfadan, evlendikten kısa bir müddet sonra yurt - yuvasını yakıp dağıtarak karısını kaçıran tayfadan, babasını zehirleğenleri himaye eden Çin imparatorundan, kervanını yağmalayarak tacirlerini öldüren, elçilerini tehkir eden Harezmşahdan, kardeşlik andına hain çıkarak üstüne hücum çeken çocukluk arkadaşından ---- her bir kesden, her bir tayfadan öcünü almışdı. Bir tek Tanqut padişahlığı kalmıştı. Onun üstüne hücum çekmeğe de sebep bu olmuşdu ki, Harezme hücum etdiği zaman Tanqut hükümdarı ahdine ihanet ederek onun yardımına koşun göndermemişdi, elçisinin diliyle demişdi ki, Eğer Harezme hücum için koşunun azdırsa müharebe etme. Onda hakan and içmişti ki, eğer bu savaştan sağ çıkarsam onu mahv edeceğim.

Eğer o, düşmandırsa kayıtsız - şartsızz mahv edilməlidir, düşman değildirse hakanın bayrağı altına geçmelidir, çünki yer yüzünde Cengizhandan başka ikinci müstakil hükümdar olamaz.

Ama yolda hakanın hali kötüleşiyor. Dehşetli rüya görüyor ve onun etkisinden bir türlü kurtulamıyor. Durumu gittikce ağırlaşıyor ve 1227- ci yılda Tanquta yetmeden dünyasını değişiyor. Son nefesinde vasiyyet ediyor ki, Tanqutla hiç bir sülh bağlamayın, büyüklü -küçüklü hepsini kılıçtan geçirin, kendiniz de moğal atlarının ayakları son denizin sularında yıkanıncaya kadar savaşın. Bu, dünyayı almak emriydi; moğalların tasavvürünce akşam ölkelerinin sonunda son deniz vardı, akşam ölkeleri ise Avrupa ölkelerine diyorlardı. Yani o, moğallara Avrupayı işğal ederek Atlantik okyanusuna çıkın, demişti.

Sıfırdan başlayarak kolu gücüne büyük bir imparatorluk kuran, kendisinden çok - çok kuvvetli düşmanlarının üstüne hücumdan çekinmeğen, uzak - uzak memleketlerde bir tek düşmanının bile sağ kaldığını bilince gözlerine uyku gitmeğen Cengizhan...

Tanrının kazabı, Tanrının kamçısı, beşeriyyeti titreten lakaplı korkunc Cengizhan...

O, beşer tarihinin öyle kahramanlarından idi ki, hakikaten de onun önünde dura bilecek birisi yok idi. Eğer Köroğlu moğallara karşı vuruşmuşsa bu, kesinlikle Cengizhanın sağlığında olmamışdı, çünki, sadece olarak, böyle bir şey mümkün değildi. Demek Köroğlu 1227 - 1260-lı yıllar arasında aranmalıdır. Öyle mi?

Ama sonuç çıkarmağa acele etmeğelim. Bakalım sonra neler olmuştur.

Cengizhan ölümündən az önce kendisi kurduğu büyük imparatorluğu dört oğlu arasında bölüştürmüşdü. Büyük oğlu Cuçiye kuzey topraklarını, ikinci oğlu Cığataya Orta Asyayı vermişdi. Üçüncü oğlu Uqedeye Moğalistanı ve kuzey Çini vermekle beraber onu kendisinden sonra bütün moğalların büyük hakanı ilan etmişti. Küçük oğlu Tuli ise bütün moğal ordusunun ali baş kumandanı olacaktı. Darmadağın ederek yer yüzünden sildiği merkitlerin hanının kızı, küseğen olduğu için Küsültü lakapı almış güzeller güzeli Kulan hatundan olan oğlu Gülkan ise çok küçüktü, hem de Cengizhan bildirmişdi ki, moğallar hiç bir zaman düşman tayfanın kızından olan oğulun hakimiyyetini kabül etmezler.

Aslında bu bölgü çoktan belliydi, hakan son nefesinde, sadece, bunu bir daha tasdik etmişdi. Harezmi dağıtdıktan sonra şamanların itirazına bakmayarak Hindistanı işğal etmek istiyor. Lakin bir şehrin mühaseresi zamanı şehir müdafaaçılarının attıkları büyük bir ok Cığatay hanın küçük oğlunun, hakanın sevimli torununun sinesinden girerek küreğinden çıkıyor. Çocuk anındaca ölüyor. Bu tesadüfi faciadan haddinden artık sarsılmış hakan derhal mühasereyi bitirerek bütün koşunla şehire hücum etmek emri veriyor. Şehirin kale duvarları moğalların kaledağıtan kurğularinin önünde duramıyor ve moğallar şehire giriyorlar. Bir adamı bile sağ burakmadan bütün halkı mahv ediyorlar, bütün evleri dağıtarak yakıyorlar. Şehir yer yüzünden siliniyor, ondan yalnız üst - üste yığılmış taş ve insan kemikleri topaları hatıra kalıyor ve bu taş, kemik topaları tarihe keder tepeliği gibi yazılıyor. Ancak hakan artık ileri gitmiyor; hem Hindistanın haddinden artık sıcaklığına duramadığı için, hem de şamanların itirazını işitmediğine pişman olduğu için geri dönmeği emrediyor. Böyle diyorlar ki, sayısız - hisapsız askerleri arasında Güneşin bir parçasıymış gibi koruduğu halde sevimli torununun tesadüfi bir okla ölmesi onu kendisinin de günün birinde böylece bir tesadüf yüzünden öle bileceği barede acı - acı düşünmeğe mecbur ediyor. Diyor insan çöllükte gezen devenin bastığı otlar gibidir, hankı otun ne zaman ezileceğini kim bilir Tanrıdan başka? Odur ki, hem kurduğu imparatorluğun gelecek talihini düşünen hükümdar gibi, hem de oğullarının o öldükten sonra toprak, var - devlet üstünde boğuşmasını istemeğen baba gibi o zamanlarda da vasiyyetini ediyor.

Büyük oğlu Cuçi han o zaman sağ idi. Oğullarından en akıllısı ve şücaatlısı, hem de mükayesede merhametlisi o idi. Hiç kimse hakanın bir sözünü iki etmezdi, bir tek Cuçi han sözünü dik onun yüzüne diyebilirdi, kırğınların manasızlığı barede onunla çok mübahisesi oluyordu. Hakan gittikce onda her şeye bir itinasızlık hiss ediyordu, açıkcası, ondan ihtiyatlanmağa başlıyordu. Ona göre de onu mümkün kadar kendinden aralı tutmak için vasiyyetinde kuzey topraklarını sana verdim, atının ayakları nereye kadar dokuna biliyorsa oralara kadar senindir demişti. Genclik yıllarında karısını

düşman esirliğinden kurtardığında o, Cuçiye hamile idi, bak o zamandan da hakanın yüreğinde bir şüphe kalmıştı. Karısı ne kadar demişse de bana hiç kimse dokunmamış, hakan yüreğinde hiç zaman buna inanmamışdı, çocuğun düşman belinden geldiğine karar vermişdi, ona Cuçi adını da bu yüzden vermişdi; bu, moğalca beklenmeğen misafir anlamındadır. Hatta doğduğu zaman onu öldürmek istemiş ama, karısı ağlamış yalvarmış diye öldürmemişdi. Çocukluk yıllarından ölünceğe kadar sevdiği karısı Borte onun için her şey idi, isteğine karşı duramamışdı. Hem de hiç bir zaman kalbindeki şüphelere göre onu kınamamıştı. Buna kendisinin asla hakkı olmadığını biliyordu; avçılıkla, balık tutmakla çok zorlukla ailesinin geçimini sağladığı o bedbaht, son derece fakir genclik yıllarında düşman tayfanın adamları karısını kaçırdığında o ne yapmıştı ki? Yalnız akılsız adam yenileceğini bildiği savaşa atılır diye atına binerek aradan çıkmamış mıydı?

Ve... Tanqut padişahlığına hücum hazırlamak için oğullarını çağırdığında bir tek Cuçi han gelmiyor, haber gönderiyor ki, hastayım. Ama hakana diyorlar ki, oğlun yalan söylüyor, kuzey topraklarında gününü avda, keyf meclislerinde geçiriyor. Hakanın artık sabrı taşıyor ve küçük kardeşi Odçukine onu gizlice aradan götürmeği emrediyor. Bir müddet sonra av zamanı Cuçi han itkin düşüyor. Çok arandıktan sonra onu omurğası kırılmış halde kollukların arasından buluyorlar. Bu, moğal adetince kan akıtmadan şerefli ölüm hisap ediliyordu. Cengizhan bu haberi aldığında kendisi de ölümün pencesinde imiş. Olabilsin pişman olmuşdu, sayıklıyormuş, ah çekerek Odçukin... Odçukin... niye böyle acele ettin? O korkmaz bahadır artık yoktur..., demişti. Ama ne faydası. İş işden geçmişti, atılmış oku geri çevirmek olmaz. Bir - iki defa Batı han diye fısıldıyor, Cuçi hanın evlatları içinden yalnızca bu torununun adını çekiyor ve Subuday bahadıra emrediyor ki, onu asıl harp adamı etsin.

Böylece, Cengizhandan sonra onun kocaman devletini idare edecek varisleri babalarına layik üç harpçi oğul ve bir torun oluyor.

Moğallar önce Tanqut ölkesini işğal ederek memleketin bütün ahalisini mahv ediyorlar. 1230-lu yıllarda bir tarafta Kore yarımadasına, diğer tarafta İrana, Azerbaycana, kuzeyde ise kıpçak ve rus topraklarına çok geniş bir arazide hücuma geçiyorlar. Kore yarımadasına sahip oluyorlar, Volqaboyu bulqarlarını ve kıpçakları ağır mağlübiyyete uğratıyorlar, rus şehirlerinden çoğu işğal edilerek dağıtılıyor, adı geldiğinde Avrupa hükümdarlarının da oddan korktukları gibi korktukları ismaililer tarikatinin İrandakı alınmaz hisap edilen Elemut kalesini alıyorlar, Azerbaycanda sultan Celaleddinin hakimiyyetine son veriyorlar. Kuzey topraklarından geri dönen koşunlar yeniden toparlanarak 1237- ci yılda Batı hanın başçılığı altında itaet etmek istemeğen rus şehirlerini dağıtarak Doğu Avrupaya hücuma geçiyor. Ordu Batı hanın başçılığı altında olsa da onu faktiki olarak Subuday bahadır idare ediyordu. Cengizhanın hiç bir zaman yenilmek ne olduğunu bilmeğen bu efsanevi serkerdesi koşunu otuz üç tümene ayırarak biribirinden belli mesafede şahmat hanaları şeklinde kuzeyden güneye yerleştiriyor ve karşısıalınmaz tufan gibi Doğu Avrupaya hareket ediyor. Çek, Moraviya, Leh (Polonya), şimdiki Romanya toprakları, Macaristan işğal ediliyor, şöhretli alman ordusu bataklıkta batırılıyor. Macaristan kralı Adriatik denizine kaçarak korkusundan gemide yaşıyor. Alman imparatoru Siciliya adasına kaçarak korku içinde bu işlerin nice sonuçlanacağını bekliyor. Moğalların İtaliyaya taraf istikamet aldıklarını işittiğinde bütün umutları kırılıyor, diyor ki, eğer bu türk fırtınası İtaliyayı da ağzına alırsa o zaman Fransanın da işğal yolu açılacak, o halde taht - tacımı bırakmaktan başka çarem olmayacak, Mısıra, İsgenderiyyeye giderek bundan sonrakı ömrümü tarih ilmine hasr edeceğim.

Yürüşe çıktıktan dört yıl sonra moğallar İtaliyanın kuzey - doğu şehiri olan Triyeste, Adriatik denizinin sahillerine yetiyorlar. Çokları öyle sanıyor ki, son deniz budur, sevinc bağırtıları içinde denize taraf giderek hakanın vasiyyetini yerine getirmişler gibi atlarının ayaklarını deniz sularıyla yıkıyorlar. Kenardan bunu sakince seyreden Subuday bahadır muzaffer döyüşçülerin şenlenmesine mane olmuyor, şenlik bittikten sonra ise diyor ki, son deniz bu değil, bu topraklardan sonra firenglerin memleketi var, orayı da alacağız ve son denizi o zaman göreceğiz.

Moğalların Triyeste yettilkerini bilince Fransa kralının da canına korku düşüyor, çünki Fransanın da işğali, doğrudan da, artık bütün Avrupanın işğali demek idi. Hükümdarların korkulu rüyalarına çevrilmiş kudretli ismaililer tarikatinin darmadağın edilmesinden, ne kadar aısl - necabetli padişahların tahttan indirilmesinden heyecanlanmış kral annesi telaş içinde sonlarının nice olacağını sorduğunda kral kederle diyor ki, savaşmak lazım gelecek, ölürsek dinsizlerle vuruşduğumuz için cennetlik olacağız. Yani kralın zafere hiç bir inamı yok idi.

İtaliyaya hücum planı hazırlandığı bak bu zamanlarda uzak Moğalistandan büyük hakan Uqedey hanın ölüm haberi geliyor. Yeni hakanın seçilmesi için bütün moğallar başkent Karakoruma dönmeli idiler. Mesele bundaydı ki, bu yürüşte adeta bütün moğal şehzadeleri --- Cengizhanın eline silah alabilen bütün torunları iştirak ediyorlardı. Bir tek Batı hanın hükmü altında olan orduyla Avrupa ölkelerinin üstesinden gelmenin mümkün olamayacağını anlayan Subuday bahadır hele yürüşten önce Uqedey hanın yanına giderek Cengizhanın son denize yetmek emrinin bütün moğallara verilmiş mukaddes bir emr olduğunu bildirmiş, bu işde bütün moğal şehzadelerinin iştirakının vacip olduğunu söylemekle ondan yardım istemişti. Uqedey han da onu haklı hisap etmiş ve diğer şehzadelerin Batı hanın ordusunda yer alması hakkında ferman vermiştı. Subuday bahadır her tümene harbi işler için Cengizhanın tecrübeli serkerdelerinden birisini tahkim etmişti ama, formal olarak her bir tümenin başçısı şehzadelerden birisi idi; onların işi yemek - içmekten, eğlenmekten ibaret idi. Şimdi problem bunda idi ki, eğer şehzadeler yeni hakanı seçmek için Moğalistana dönecektilerse her birisi kendi tümeniyle dönecekti, o zaman son denize yetmek hayali de buradaca bitecekti. Subuday bahadırın fikri başka idi, diyordu azcık işimiz kalmış, son denize yettikten sonra da hakanı seçmek mümkündür, çünki yeni hakan seçilinceğe kadar devleti moğal adetince Uqedey hanın dul karısı idare edecekti, yani hakanın tahtı boş kalmayacaktı.

Subuday bahadır tam haklı idi ama, onu işitmek istemediler. İlk olarak Quyuk han beni bundan çok daha büyük işler bekliyor diye savaşı yarıda bırakarak tümeniyle birlikte geri dönmeğe karar verdi; çünki o, Uqedey hanın oğlu idi, babasından sonra büyük hakan, tabii ki, o olacaktı. İlk günlerden Batı hanın bu yürüşe başçılık etmesini hiç kabül edemeğen, her zaman sarhoş olan bu başıpozuk adam imkan düşünce onu aşağılamaktan bile çekinmiyordu, hatta bir defa az kalsın biribirilrine tekme - tokat atacaklardı, Subuday bahadır Sizin şehzadelere yakışmağan bu hareketiniz askere kötü örnek olabilir, durun! Ne yapıyorsunuz? Ordu dağılabilir! diye bağırarak onları zorlukla sakinleştire bilmişti. Onda Quyuk han yumruklaşmağa mane olduğu için ona da herkesin yanında alçaltıcı sözler demişti: Sen de kim oluyorsun benim önüme geçiyorsun? Babamın hisabına şan - şöhrete yetmiş bedbaht at bakıcısı, haddini bil! (Dikkat, değerli okurlarım! Hanın bu sözlerini unutmayın. Bedbaht at bakıcısı).

Orta Asyanın her zaman tutkunsıfatlı, kazaplı, bakışlarından dehşet saçılan hükümdarı Cığatay hanın oğlu Buri bay da Quyuk handan geri durmuyordu. Şehzadelerin, serkerdelerin yanında her zaman ona sakallı kadın diyordu. Subuday bahadırın hatırına Batı han hiç zaman onlara cevap vermemişti ama, bu hakaretleri, en çoğu da Buri bayın sözlerini hiç zaman unutmayacaktı. Yıllar geçecek, Buri bay bu sözlerinin bedelini dehşetli cezayla ödeğecekti. Kudreti Karakorumdakı büyük hakanın da kudretini aştığı zamanlarda Batı han başka bir bahaneyle onu tutuklayacak, cellatlara emr edecekti ki, onu lüt soyundurarak bedenine piy sürsünler, sonra yeni kesilmiş koyun derisine bürüyerek kızmar güneşin altına koysunlar. Moğalların bel kemiği kırmak, ağıza taş doldurmak, adamı oturan yerinden iti uclu payaya geçirmək ve sair gibi ceza nevleri arasında en amansızı bu idi. Kızmar güneşin tesiri altında az sonra piyin içinde küçücük kurtlar yaranıyordu ve yavaş - yavaş zavallının etini yiyorlardı.

Şimdilik ise Buri bayın gözü ayağının altını görmüyordu. Quyuk hanın yürüşü durdurduğunu görünce o da kendi tümeniyle geri dönmeğe karar veriyor. Batı hanın onların bu itaetsizliğinden taraddüt içinde kaldığını gören Subuday bahadır ne kadar Geri olmaz. Artık bunca iş görülmüştür. Son denize kadar ileri! Yalnız ileri!.. diye yalvarsa da, yanıp - yakılsa da Batı han onu işitmek istemiyor. Başka tümenlerin de Quyuk hanla Buri baydan örnek ala bileceğinden ihtiyatlanan Batı

han haman o 1242- ci yılda orduya geri dönmek emri veriyor. Bu emri işitince Subuday bahadır az kalsın deli olacakmış, kazapla bağırarak yumruğuyla sinesine vura - vura Batı hana diyor ki, benim bak bu kalbime senden çok büyük birisinin, senin benzersiz, meğrur dedenin emri yazılmıştır, son denize yetmek emridir o, bir halde ki sen de geri dönmeğe karar verdin o zaman bizim de yollarımız ayrılmalıdır, bana bir tek tümen ver, ya ölürüm, ya dedenin emrini yerine getiririm. Batı han da cevabında diyor ki, emrimden çıktığın için seni öldüre bileceğimden korkmuyor musun? Subuday bahadır yakasını cırıyor ki, vur, öldür, ya da bana tümen ver. On yıllarca ona babalık etmiş birisini, tabii ki, Batı han idam etmezdi, o yüzden sakince diyor ki, benim kanatlarım yeterince berkimiştir, nereye istersin git. O anların şahidi olmuş, Batı hanın bütün yürüşlerinde onunla birlikte olan derviş – tarihçi Hacı Rehime göre, o anlar Subuday bahadırın sanki birdence beli bükülmüştü. Olabilsin oğlu gibi baktığı Batı hanın bunca sakinlikle ayrılığa karar verebileceğini, ona karşı bunca sayqısız olabileceğini beklemiyormuş. O yüzden hiç bir söz demeden dünyası dağılmış gibi sonsuz kederle ona bakıyor. Bir zamanlar dedesiyle, sonra babasıyla, on yıllar boyunca da kendisiyle oddan - alevden çıkmış bu sadik, vefalı ihtiyar komutanın böyle reftara asla layik olmadığını anlayan Batı han fikirli halde ona yaklaşıyor, gözleri yaşarıyor ve deli gibi onun boynuna sarılıyor. Doğma baba - oğul gibi kucaklaşıyorlar. Ve herkes anlıyor ki, onlar asla ayrılamazlar. Çünki Subuday bahadır için Cengizhanın son denize yetmek emrinden de üstün başka bir emri de vardı; ne olur olsun, Batı handan ayrılmamak!

Böylece, bu yürüşün sonunda Batı hanın hükmü altında olan Cuçi ulusu şimdiki Rusya ve Doğu Avrupa toprakları olmakla Büyük Altun Ordu imparatorluğu diye tarihe yazılıyor. Bu imparatorluğun başkenti Hazarın kuzeyinde Batı - saray kentiydi. Keçi - saray da diyorlardı adına.

Aslında hakan tahtı Quyuk hanın değildi. Ugedey han onun tekebbürlü ve içki düşkünü olduğunu görerek küçük oğlunu veliahd ilan etmişti. Küçük oğul genc yaşlarında öldüğünden hakanlık ondan da onun oğluna yetmeliydi. Ama Quyuk hanın annesi ordu Doğu Avrupadan dönünceğe ve yeni hakan seçilinceğe kadar devleti idare ettiği zamanlarda pahalı hediyyelerle bir çok saray adamının kalbine girebilmiş ve çok entrikalardan sonra, nihayet, 1246- cı yılda oğlunu büyük hakan tahtına oturtmağa nail ola bilmişti.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.